Төрөөбүт түөлбэбит чэчирии сайынныын!

2007 сыл

САҤА ОЛОХ

Ыам ыйын 31 күнэ
чэппиэр

№ 68–69
(9643–9644)

Чурапчы улууһун хаһыата

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ДАРИЯ ЛОБАНОВА: "УЛУУС ТЭРИЙЭР УЛАХАН ЫҺЫАХТАРЫГАР БАРЫ ТУРУНАРБЫТ НААДА"

Чурапчы улууһун дьаһалтатын баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы А.С.Иустинова СР наукаҕа министрин солбуйааччытынан ананан барыаҕыттан, кини дуоһунаһыгар бу иннинэ Арыылаах нэһилиэгин баһылыгынан, улуус социальнай управлениетын начальнигынан үлэлээн олорбут Д.М.Лобанова ыам ыйын 2 күнүттэн үлэтин саҕалаабыта. Биллэрин курдук, быйыл улууска улахан таһымнаах ыһыахтар буолаллара былаанананар. Дария Михайловна бу боппуруостары быһаччы быһаарсыыга ылыста. Кини саҥа үлэтин ис хоһоонун уонна ыһыахтарга бэлэмнэнии туһунан биһиги кэпсэтистибит.

– Баһылыгы социальнай боппуруостарга солбуйааччы сүрүн үлэтэ тугуй?

– Улуус социальнай политикатын сүрүннээһин. Нэһилиэнньэ өйүн-санаатын түмүү, биир сыалга-сорукка туруоруу. Ити үлэлэр ыытыллар дьаһаллар нөнгүө бараллар. Көстөрүн курдук, үлэ, дьаһал элбэх. Ити барыта улуус дьоно бүттүүн турунан кыайар дьыалалара.

– Улууспутугар уонна Нерюнгри куоракка улахан ыһыахтар буолаары тураллар. Олорго тэрээһин үлэлэри саассааһынан кэпсээ эрэ.

– Бары билэргит курдук, быйыл Саха сирэ Россия састаабыгар киирбитэ 375, Чурапчы улууһа Нерюнгри куораты кытта доҕордуу сибээһи тутуспута 30 сылларынан бэс ыйын 11–12 күннэригэр Нерюнгрига "Чурапчы күннэрэ" ыытыллыахтар. Онно биһиги улуустан 140-ча киһилээх улахан делегация барарга бэлэмнэнэр. Ити кэмгэ Нерюнгрига футбуолга аан дойду Кубогар ыытыллар турнир буолар. Онон улахан дьаһалы кытта тэҥҥэ түбэһэбит. Улууспут баһылыга И.Н.Аммосов, Нерюнгри куорат мэрэ В.В.Старцев салгыы доҕордуу сибээһи тутуһарга дуогабарга илии баттааһыннара, ураан тарбахтаахтар быыстапкалара, араас эйгэлэриттэн "тэгүрүк остуоллар", биир дойдулаахтарбытын кытта көрсүһүүлэр, спортивнай күрэхтэһиилэр, уус-уран самодеятельность кыттыылаахтарын улахан концерэ ыытыллыахтара. Чурапчы делегацията түһэр, аһыыр сирэ быһаарыллан турар. Онон бэс ыйын 9 күнүттэн айаҥҥа турунуу буолуо.

– Онтон кэлэр Ыччат ыһыаҕа хайдах барарый?

– Бэс ыйын 15–16 күннэригэр Маҕаҕайга алааһыгар республика ыччатын ыһыаҕа буолар. Билигин бу алааска киирбит ууну хачайдааһыҥҥа ДьУоКХ уонна "Мелиоратор" ГУП тэрилтэлэрэ олохтоох ыччаттары кытта түүннэри-күнүстэри үлэлээн сылдьаллар. Ыччат министрэ А.И.Еремеев иккитэ кэлэн, тэрээһин үлэтин кытта билсэн барда. Комиссия председателинэн СР Правительствотын председателин солбуйааччы А.В.Власов анаммыта, бу комиссияҕа биһиги урукку салайааччыбыт А.С.Иустинова эмиэ баар. Ыччат министерствота бу дьаһалга 400 тыһ.солк. уйунна. Ангара ыраастааһын, сангардыы үлэтигэр, ангара чуолаан ыһыах тэрээһиннэр ананар. Чурапчы улууһа Ыччат сылын аан бастаан биллэрбит улуус быһыытынан биллэр. Ыччат ыһыахтара бу иннинэ Дьокуускайга, Намҥа, Аммаҕа үрдүк таһымҥа ыытыллыбыттара. Биһиги эмиэ сөптөөх таһымҥа ыытарга үлэлэһэбит. Республика араас улуустарыттан 590, нэһилиэктэрбититтэн 30-туу ыччат кэлэн Аана алааһыгар "Палаточнай куоракка" түһэллэр. Онно душ оҥоһуллуохтаах, "Маарыкчаан" ПО аһылыгынан хааччылыахтаах. Атын улуустар ис дьыалаҕа отделларыттан 25 сотрудник кэлэн бэрээдэги көрүүгэ көмөлөһүөхтэрэ. Биллэр режиссер Евгений Охлопков туруорутунан ыһыах аһыллыыта, сабыллыыта ыытыллар. Саха государственнай үҥкүү театрын балетмейстера Людмила Антипина 200-чэкэ оҕо толорор үҥкүүтүн туруора кэлэр. Биир тыһыынча ыччат кыттыылаах "Аан дойду ыччатын сүрэҕэ" ырыа ыллаһа. Уопсайынан, бу ыһыах, бу түмсүү улуус ыччатын иннинэ сайдыытыгар улахан оруолу оонньуура саарбаҕа суох.

– Онтон өссө элбэх киһини түмүөхтээх аан дойдутааҕы таһымнаах фестиваль эмиэ биһиги сирбитигэр-уоппутугар ыытыллар дии. Сорох дьон саҥаны-саҥаны саллаллар. Тэрээһиннэрит хайдах баран иһэр?

– Эрдэ этэн аһарбыт дааталарбар ананар Олоҥхо ыһыаҕа Чурапчы сиригэр бэс ыйын 20–21 күннэригэр ыытыллар. Бу ыһыах иһинэн "Культура на земле Олонхо" диэн фестиваль буолар. Улуустартан 200 делегаты, Нерюнгри куораттан 100 ыалдьыты, куораттан биир дойдулаахтарбытын уонна бочуоттаах ыалдьыттарбытын таһынан 150 араас омук дьоно кэлэн бараллара күүтүллэр. Ол курдук, Африка, Перу, Новая Каледония, Франция курдук государстволартан бөрөстөбиитэллэри аҕаларга биир дойдулаахпыт Татьяна Афанасьевна Гоголева үлэлэһэ сылдьар.

– Быыллаах-буордаах, таһырдьа туалеттаах дойдуга сайдыылаах омук дьоно хайдах сатаан сылдьаллар диэн киһи үксэ түөһүлаһар.

– Биһиги бэйэбит толору хааччыллыыта суох олорор буоламмыт кинилэр олохторун наһаа үрдүк гына көрөбүт. Оттон кинилэр сыаллара-соруктара диэн биһиги, сахалар, төрүппүтүттэн тутуу тутан олорорбутун көрө кэлэри сылдьаллар. Кинилэри толору хааччыллыы буолбакка, норуот үгэһэ, сиэрэ-туома, ырыата-тойуга, духуобунай сайдыыта, фольклора интэриэһиргиэтэр. Норуот үгэһин төрүттээччилэринэн кырдьаҕастар, онтон ону салҕааччыларынан оҕолор буолаллар. Омук дьоно бу ситим сайдыытын көрүөхтэрин баҕараллар. Бу кэлэр дьон сэнгэрбит регионнарыгар кинилэри көмө оҥорорго, сибээһи тутуһарга бэлэмнэр. Онон Олоҥхо ыһыаҕын суолтата эмиэ олус улахан.

– Маҕаҕайыга туох саҥа тутуулар баар буолалларый?

– Бастатан туран, эрдэтээҕи трибуна көтүрүллэн, 100 киһи олорор кыахтаах улахан тиэир трибуна оҥоһуллуохтаах. Алааска киириигэ илин өттүгэр биэс сэргэттэн турар аарка тутулла сылдьар. Бу эппит үлэлэрбин баһылыгы капитальнай тутууга солбуйааччы А.М. Кириллин сүрүннүүр. Ыһыах сирин көстүүтүн тупсарар сыалтан 12 ыйга сыһыаннаах 12 балаҕан үтүө дьыала чэрчитинэн тутуллуохтаахтар. Балаҕаннар 4 х 4 иэннээх буолаллар, олору тэрилтэлэр кыттыһан олоххо киллэриэхтэрэ. Ветераннарга уонна бочуоттаах ыалдьыттарга аналлаах 8 х 8 иэннээх Олоҥхо балаҕана диэн улахан тутуу былааннанна. Культура управлениета эскиһин түһэрбитэ. Матырыйаала – холлэрс мастар, олору булуута Улуус Мунньаҕын депутата И.Г.Макаров үлэлиһэр. Ити балаҕан кэлэһэнгит өттүгэр олоҥхо историтын көмүлүөк оһохтоон, ананан оҥоһуллар.

– Тас көстүүбүтүн тупсарыыга туох үлэ барарый?

– Аан бастаан Мэҥэ-Хаҥалаһы кытта сибээстиир кыраныыссаттан саҕалыахха. Онно турбут эргэ балкэбит көтүрүллэн, шефтээх Нерюнгри куоракка саҥа саккас тутта. Бу пааматынньык эскиһин "Якутпроект" генеральнай директора, биир дойдулаахпыт И.С. Андросов оҥорон биэрдэ. Онон сотору саҥа бэлиэ туруоруллуо. Онтон, дьэ, кыраныыссаттан маҥнайгы диэри кэлэр суол ыраастаныыта боппуруоһа турар. Манна ити диэки олорор нэһилиэктэр олохтоохторо уонна Чурапчы оскуолалара сыһыарыллыахтара. Тэрилтэлэр эмиэ ыраастаныахтара, рекламнай щиттэри ыйыахтаахтар. Благоустройствоҕа СР Президенэ В.А.Штыров Ыһыаҕа таксыбыта. Куораттар, улуустар, нэһилиэктэр икки ардыларыгар диэн үс түһүмэҕинэн барар. I-кы миэстэлээх 1 мөл.солк., II-с миэстэлээх 500 тыһ.солк., III-с миэстэлээх 300 тыһ.солк. харчыны ылыахтаах. Бу Ыһыахха уонна "Хатыҥ чараҥ" программаҕа сөп түбэһиннэрэн улууска эмиэ конкурс балаһааннаата бэлэмнэнэ сылдьар. Олохсуйбут уулары куурдууга, киһи уутуохтарын, бох тоҕор сирдэри күрүөлээһиҥҥэ, архитектурнай пааматынньыктары паспордааһыҥҥа, сэргүүгэ, көҥөрдүүгэ, тротуардары оҥоруута элбэх үлэ бараары турар.

– Нэһилиэктэргэ ыытыллар улахан ыһыахтар хайдах бараллара?

– Бэс ыйын 21 күнүгэр саханы саха дэппит улуу киһибит С.А.Новгородов төрөөбүтэ 115 сылынан дойдутугар Болтоҥоҕо ыһыах буолар. Ону омук сириттэн кэлбит ыалдьыттарбыт эмиэ тахсан көрүөхтэрэ. Ити күн ыһыах ыытыллар чугас нэһилиэктэргэ сылдьаллара былааннанар. Бэс ыйын 24 күнүгэр Чакыр нэһилиэгэр талааннаах суруйааччыбыт Эрилик Эристиин 115 сылынан үбүлүөйүнэй ыһыах буолар, маны таһынан 29-30 чыыһылаларга А.П.Лыткина төрөөбүтэ 80 сылынан илин энэр улуустар ыһыахтара ыытыллыаҕа.

– Түгэнинэн туһанан Чурапчы дьонугар-сэргэтигэр өссө тугу этиэҥ этэй?

– Бу ыытыллар дьаһаллар, ыһыахтар барыта улуус иннинэн сайдыытыгар туһуланаллар. Кэлин дьоҥҥо бэйэбит баай культурабытын, омук быһыытынан уратыбытын көрдөрүөхтээхпит. Ыһыаҕы спартакиада курдук буолбакка, дьиҥнэхчи сахалыы тыынынан, төрүт үгэстэри сөпгүтэн, ыһыах бары сиэрин-туомун тутуһан ыытар сорук турар. Бу күн мунгутуурдук ситэн, силигилээн турар айылҕалыын алтыһан, киниттэн күүс-уох, сэниэ ылан, бэйэ-бэйэбитигэр сылаас тылы ингэрэн, ирэ-хоро кэпсэтэн, кыыннар кымыс иһэн, сыалаах эти сиэн, уолаттар күрэхтэһиилэрин көрөн, кыһыны быһа туйуллубут тыыммытын таһаарыахтаахпыт, саҥа санааны ылыныахтаахпыт. Маныаха бука бары эппиэтинэстээхтик ылсан, оро көтөҕүллэн бэлэмнэнэрбит наадалаах. Онон биир дойдулаахтарбыт, улууспут тас көрүҥүн тупсарыыга, ыһыах дьоро күнүн умнуллубат гына атаарарга бука бары кыһаллыаҕыҥ диэн ыҥырыам этэ.

– Дария Михайловна, кэпсээниҥ иһин баһыыба!

Оксана ЖИРКОВА кэпсэттэ.

Хаартыскаҕа: баһылыгы социальнай боппуруостарга солбуйааччы Д.М.Лобанова.

ХАЛААН УУТА ХАЙАСТА?

Улууска халаан уутун таһымын билиҥҥи туругун "Чурапчы улууһа (оройуона)" МТ Ыксаллаах быһыыга-майгыга комитет председателин солбуйааччы эбээһинэһин толорооччу Николай Ильич Петров билиһиннэрдэ:

– Билиҥҥи туругунан улууска уу куттала тохтоото. Амма өрүс сүнньэ хаатыгар түстэ, Таатта сүнньэ сүүрэ сытар. Дьиэлэр ууга барбыттарын таһынан, улахан хоромньу улуус иһинээҕи суолларбытыгар таҕыста. Соҕуруу сытар нэһилиэктэргэ Дириҥтэн салгыы суол суох. Мындаҕаайыттыыр суол 10-тан тахса сиринэн алдьанна, сырыы суох. Арыылаахха, Сылаҥҥа трактор эрэ сылдьар. Федеральнай суол кытыытынан эрэ сытар нэһилиэктэргэ айанныыр кыахтаахпыт. Суол оҥоһуутугар, муосталарбыт өрөмүөннэригэр олохтоох нэһилиэнньэ, дьаһалта уонна суолу тутар-өрөмүөннүүр тэрилтэлэр бары биирдэ ылсан үлэлээтэхпитинэ эрэ суолларбыт чөлүгэр түһэр кыахтаахтар.

Быһыттарбыт, гидротехнологическай сооружениеларбыт эмиэ улаханнык эмсэҕэлээтилэр. Маны Правительственнай комиссияҕа көрдөрөн, эһиил уу ааһыытыгар күүстээх бэлэмнээһин үлэлэрэ былааннаналлар.

Чурапчы сэлиэнньэтигэр ууга барбыт дьиэлэргэ уулара түстэ. Өрөмүөн үлэлэрэ саҕаланнылар, манна тустаах тэрилтэлэр көмө оҥороллор. Билигин докумуоннар хомуллан, ирдэбилгэ эппиэттиир гына оҥоһулла сылдьаллар.

Ыаллыы сытар халаан уутуттан улаханнык эмсэҕэлээбит Таатта улууһун балаһыанньатын кылгастык билиһиннэрдэххэ, Ытык-Күөл 60 %, Чымынаайы 90 % ууга бардылар. Уу таһыма ыам ыйын 29 күнүнээҕи туругунан 149,80 см бэлиэҕэ (отметкаҕа) турар. Критическэй таһыма 148,50 см. Ол аата уу өссө 1 м 30 см түстэҕинэ критическэй таһымҥа тиийэр. Ыам ыйын 26 күнүгэр Тааттаттан 14 автобус 200 оҕону Дьокуускай куорат профилакторийдарыгар сынньата киллэрдэ. Биһиги өттүбүтүттэн нэдиэлэҕэ түбэспит ыаллыы сытар улууспут олохтоохторугар көмө оҥоһуллара былааннанар.

Түгэнинэн туһанан, сайыҥҥы сылаас кэмнэр саҕаламмыттарынан, тыаҕа уот барар куттала үөскээбитинэн, булчуттар, айылҕаҕа сынньанааччылар уоттан сэрэхтээх буолалларыгар ыҥырабын.

Галина ПОЛУСКИНА.

Күнэй СЕМЕНОВА,
Соловьев орто агрооскуолатын V кылааһын үөрэнээчитэ

ОҐО СААС

Үүнэн эрэр сибэккэ,
Тахсан эрэр күлүм күн,
Ардах ыраас таммаҕа –
Оҥор сааска хоҕоонноох.
Сүүрэр-кэтэр,
Күлэр-үөрэр,
Мэник-тэник оҥор саас!

МЫРЫЛА

Кыыс Амма өрүстэах,
"Тэйэр" диэн хайалаах,
Төгүрүк алаастаах,
Балыктаах күөллүүх,
Хатыҥ чаран тыалдаах,
Дьаҕдьан, отон сир астаах,
Күндү түүлэах кыыллардаах,
Хочоор сүөһүлээх,
Сыһыыга сылгылаах,
Күлэр-үөрэр бар дьоноох,
Ырыаһыт, үгэсүүгүт ыччаттаах,
Боҕо Мараҕай бөрөтөөх,
Номохчо кинигит,
Хоһоонтоо холлобоккут,
Ырыаҕа ылламмыт,
Бу мин дойдум - Мырыла.

Лида ЛУКОВЦЕВА,
Дириҥ орто агрооскуолатын X "б" кылааһын үөрэнээчитэ

СААСКЫ КЭМ

Кыһыҥҥы тымныыбыт намыраан,
Кыыдаана, чыскаана кыйданна
Сааскы күн көмүстээх сылаанын,
Умайар толбоно үйүнна.

Айыыҥа үйүктэн, күн үһаан,
Куорсуннаах биистэрэ аймаҥна,
Ньургуйун сибэкки чэлгийэн,
Ньукуолун саҕана тиллиннэ.

Кырдаллар, мыраннар, хонуулар,
Күөх солко өҥүнэн унаардыылар,
Хамна тыалар, хатыҥ мастар,
Миннигэс сытыыран дьыгыйдыылар.

Саас кэлбитин биллэрэн,
Ырыатын-тойутун унаарта,
Сүрэҕим күөрэгэй көрөөтэ,
Кэрэ кэмнэрин ыллаата.

СҮРЭҐИН СОРҐОТУН АНААҢГЫН

Маҥнайгы учуутталбар Е.П.Пермяковаҕа

Үгүс кырачаан оҥоһу,
Кэрэҕэ, сырдыкка утуйдун,
Уоҕох-сайдыы бириэмэ,
Үрдүктэн үрдүк кыһалҕа,
Сүрэҕин сорҕотун анаатыгын,
Аҕаларга, суруйаарга үөрэппит.

Биэрэ сырдык аартыгын,
Кизэ аанын арыйан,
Дьаас эйэх ыччаты,
Сизиэриит кэриэтэ буоҕэйдээх,
Ситиһии чыпчаалын үрдүгэр,
Сүүһүнэн оҥоһу таһаардыыт.

Оҕолорго эйэҕэс сыһыаннаах,
Үлэҕэ, сырдыкка дьулуурдуннан,
Эйэр кэскил ыччатаҕа,
Холобур бастыҥа буоланнын,
Үөрүүн-көтүүн үрдэтин,
Дьол-сарсы тоскөдүн!

ИЙЭБЭР

Ийэбэр тапталбын аньыахтын,
Тыл тиийбэт ойуулуохтун,
Кини ардыгар хаҥехтарын,
Эйэкэй, нарын күүһүнүн,
Ийэбэр махтаабын этиэхпин,
Тыл тиийбэт ойуулуохтун,
Сүрэхтэн тахсар мичээрин,
Эриэккэс, ыйдаҕай тылларын.
Тыыннан тахсыбат санаабын,
Ырыаннан-хоһоонунан тиэрдэбин,
Бу олорон алгыы саныыбын,
Ийэкэлэм, эйиэхэ таптыыбын!

Нюргуна Попова,
Хатылы орто оскуолатын VI кылааһын үөрэнээчитэ.

КҮНДҮТТЭН КҮНДҮ ИЙЭБЭР

Ийэбин, күндү кинибин,
Туохха да биэрбэппин,
Ийэм, ан баар буоланнгын,
Мин толору дьоллоохпун.

Сибэккилээн сиэтэҥнэн
Оскуолаҕа аҕалбытын
Оҕолордуун доҕордоһон
Туйгунник үөрэппитэм.

Ордук бөҕэ ыллахпына,
Ийэм үөрэ көрсөччү,
Махтал сурук аҕаллахпына,
Ийэм сылгыран ылаччы.

Ийэм сылгыас иликтэ,
Ийэм намыын куолаһа,
Ийэм истиҥ мичээрэ,
Уҥуттуулар мин сүрэхпин.

Ханна эмэ бардахпына,
Суохтуубун, ахтабын.
Дьиэбит иҥэ күрдьахпыйар,
Аспыт кытта тыаныйар.

Костя Осипов,
ЧРОСИО X "в" кылааһын үөрэнээчитэ.

СПОРТ УОННА СИБЭККИ

Арҥыый хаарыан иҥэммин
Хараҕым хатанна сибэккигэ,
Тыйыс тымныы айыыҥа
Бастакы кэрэ симэдэр.

Спорт уонна сибэкки -
Атын-атын өйдөбүллэр,
Ол эрхэри кинилэр
Маарыннаһар өрүттэохтэр.

Тоҥ буору тобулу үүнэр
Хорсун сибэкки чулуута,
Этин-сиинин эрчийэр
Дьулуурдаах кэпсиэ – чемпион.

Атыылыы курдуктар кинилэр
Олохтох тардыһар күүстэриэн,
Майгыннаһар эбиттэр
Чаҕыйбат модун тулуурунан.

Ол тэҥэ ханнылыы кэрэбун
Тыа сиригэр бастакы "Ньургуйуну",
Үрдүк үөрэх саҥа дьиэтин
Спорт храма – институту.

Чуранчы – бу спорт кыһата
Чулуур үөрүммит сирдэрэ,
Чуранчы – бу спорт биһигэ
Эдэр саас эрдэ, кэскилэ.

Алик Брыкгаев,
ЧРОСИО IX "б" кылааһын үөрэнээчитэ.

ИЙЭ ТЫЛЫМ КЭРЭТЭ

Сарсыарда эрдэ туран,
Суумкабын сүгэммин,
Оскуолам диэки айаннаан,
Билиини сомсо барабын.

Кизиэ кылааһым иҥэтэр олорон
Эн үөрэтэр саҥаны истэбин,
Эриэккэс кэрэҕэ уҥаммын
Тереебут ийэ тылбын билэбин.

Учуутал, миэхэ болоҕэтиҥ
Бараммат кэрэ баайы,
Устар олохтор билиэннэн
Үгүһү алгыы биллэриҥ!

Бэс ыйын 1 күнэ – ОҐО КӨМҮСКЭЛИН КҮНҮ

Оҕолорбут суруйаллар

ОСКУОЛА ОҐОТУН ПРОБЛЕМАТА

Биллэгэ XXI үйэҕэ орто саастаах оҕо проблематын кэҥи аҕаан сиппит. Мин санаабар, бу проблемалар үөскүүр эрдэттэрэ бэйиэттэн тутулуктаах.

Аҕаастык проблемаларбытын ырыттахха маннык хартыына көстөр:

1. Төрөппүттэрбин кытары сатаан аҕаастык кэпсэтиннэхэ, санааҥын эпкит буоллоххына, биир уонсай тылы булбаппын. Оччоҕор тапсыбат санаа үөскүүр.

2. Оҕолор аньыы олоҕу батыһан, араас муодунай таҥаны эмэҕэтэн, ымсыыран атыылаһыахтарын баҕаралаар. Хаптан харчы кэлэрин өйдөөбөттөр, билбэттэр. Сайын үлэлээн, оччоҕор харчы суолтатын өйдүөхүт.

3. Оскуолаҕа дьиэрэ үөрэн бэйэҥ сүрэхпиэн толорбокко кэлэхсиҥ, учуутал куһаган сыананы туруордаҥына эн кыһыгырыаҥ. Учууталы куһаҕан учуутальаан аҕаҕын. Учууталы кытта өйдөспөккүт.

4. Оннооҕор уруокка олорон, оҕолору аралдьыгаҕын, уруогу сүгүн ыытарбаккын. Учуутал уруокка эйиэхэ мөҥөрүгэр, буойарыгар биримэ бөҕэтин сүүтэрэр, оку таһыныан атын үөрэнээчилэр бөлөҕө ылыахтарын мэһэйдиэхтэн. Сыры-ааҥы ойуук буоллаҕына бүтүн кылааска проблеманы үөскэтэҕин.

Эн курдук этиҥин, туоратыы, конфликт арыллаах буоллаҕына, хаһыаттаах ону-маны саҥаны сылдьар проблемаларын. Оҥоҥ күнэҕэ проблемалары туоратар гуманнан хас биирдии оҕочутас дьоҕуттар, биэрэ үөрэтэр оҕолоругар, учуутallарыгар, наставниктарыгар, тренердэргэ, туора кэпсэхэ проблеманы оторуо суохтаах.

Күнү оҕолор! Хас биирдиҥ кинини сэнэбөккэ убаастаан, бэйэрэ эбэх проблеманы үөскэтиннэхэ, курус санааны ылыммакка, чэпчэкитик сылдьыҥ!

Саша Кириллова,
ЧРОСИО X "б" кылааһын үөрэнээчитэ.

Мин төрөөбүт кэпиллэрэм Кытаанах, Чуранчы улуустар спортивнай кэпиллэриэн биллэр. Кытаанахтан үүнэ республика бөлөҕүнэн спортсменнара үүнэн таҕыстыбыттара. Мин бүтүн кэпиллиэм кэнэ туттар кэпиэтим, хайыһарга тренерим Николай Васильевич Захаров туйуган кэпсиэм. Кини 1977 сылларга спорт маастара, 1994 с. СР спордун маастара, 1999 с чаҥыы атлетикаҕа Россия спордун маастара буолбута. Улууска үс төгүллэрэн уон саастыы спортсмен ыытар ыарбыта. Николай Васильевич 2005 сылааҕыттан Нерюнгри куоракка 20 хонук хайыһарга сборданан, Сибиир элиитэтэр Заринскай куоракка сүүрүүгэ курахтэрэн, II миэстэни ылан, "Кубок мира мастеров" кыттар путевка ылбыта. 2006 сылга XX үбүлүөйүнэй хайыһары таттаачыылар-пуроходчиктэр ольяттыы куоракка 30 км классическай стилинэн сүүрүүгэ XI миэстэ буолар, 10 км VII, 15 км IV миэстэлэри ылыталлаан аан дойдуга кыттар путевка ылбыта.

Быйыл 2007 сылга Финляндияҕа Кубок мира кыттан кэлэр. Бу курдук биһиги барыы убаастыыр, кини туттар кинибит 66 саһыгар да сыратар араас улахан курахтэргэ кыттар, биһиги хайыһар кэпсэлэтиэрэ үөрэтэр. Бэйэтинэн холобур буоллан спорду таптыырэ, дьаныһан туран дьарыктанарга көҥүлүүр. Николай Васильевич хоту кэҥэрэллүү кыттыыҕаҥ. Кини: уонна кини дьаҥ-кардинин сомаан сайыы кэбистэлэр эрдэлээбиппин. Дорообоонньо, баҕа санаатыгар баҕарабын.

Оля Захарова,
Кытаанах орто оскуолатын IV кылааһын үөрэнээчитэ.

БАСТЫҢ УЧУУТАЛЫМ

Учуутал биллэгэ-көрүүгэ оҕоҕор түргэнник тиэйэр, кинини оҕо өйдүүр, ылынар буоллаҕына оҕо сүрэҕэ-өйүгэр собулүүр, кинилэр чугас дьоҥҥэ, махталлаах үөрэнээчэ буолар. Мин бэйэм бастыҥ учууталым туһунан кэпсиэхпин баҕарабын. Л.П.Илларионова туһунан бар дьыммор махталлаах саҥаабын этиэҕэ сорунным.

Кини туттар учуутальбыт Люция Павловна оскуолаҕа обществознание, история предметтэрин үөрэтэр, Бүтүн педагогическай стаажа 21 сылын туолар. Биһиги учуутальбыт педагог үлэтин 1979-1983 сылларга пионер баһаатайынан Тибэҕэ орто оскуолатыгар сараалаабыт. Биһиги оскуолабытыгар үлэлиэхэтэн 38 оҕону үөрэтэн история олимпиадатын кыайыылаахтарын, финалистарын оҥортообута. 18 оҕону араас аҥаарыыларга ситиһиилэхтик кытыаннарталаата. Кини 10 бастыҥ оҕолорутар история, юриспруденция үөрэхтэрин баһылаан ылан үлэһит буоллахтарыгар көмөлөспүт. Биллэгэ кини оҕолор үлэлии,үөрэнэ сылдьаллар. Кини бастакы выпуска 2001 сылааҕыттан оскуоланы бүтэрэн барыы 100 % үрдүк үөрэххэ киирбиттэр. Аан бастат 2006 сыл биһиги учуутальбыт тыгар үөрүүлээх сыл буолан хаста. Люция Павловна Российскаяны үөрэҕирин национальнай бырайыактын иҥнэн ылыллыбыт, "Бастыҥ учуутал" диэн курохха кыайыылаах буоллаҕа. Бу курох бастакы туһунан 2001 учуутал кыттар туһунан дьиэрэ-дьиэ, ыарыыларын, ыарыыларын, ыарыыларын

УЛУУСКА КУЛЬТУРА УОННА ДУХУОБУНАЙ САЙДЫЫ

Духуобунай баай эччирээбэт ис күүс... бүгүҥҥү күннээҕи түбүктээх, ардыгар бутуурдаах уонна уустук олохпут ирдэбилинэн буолла. Бу – киһи ис кэрэ эйгэтэ, модун күүс. Өйдөөн, болҕойон көрдөххө, ол биһиэхэ хас биирдиибитигэр баар. Ону олохпут тухары тилиннэрэн, сайыннаран, дьоммут-сэргэбит, төрөөбүт норуоппут туһатыгар таһаарыы – кэтиллэр тахсыбыт көспүт буолар.

Биһиги уратылаах национальнай культурабытын уонна духуобунаспытын харыстыахтаахпыт. Сорук быһыытынан ылыан олоххо киллэрэ сатыыбыт. Дьэ, ол тугуй? Бастакынан, дьоммут-сэргэбит айар кыаҕын уонна духуобунай нэһилиэстибэтин харыстааһын, саҥа хайысхаларынан көрөн, ырытан, үөрэтэн дьон-норуот туһатыгар таһаарыы, үлэлии сылдьар дьону, бөлөхтөр ылан дьарыктаныы буолар. Калин сылларга бу хайысхаҕа ураты харыстабыллаах сыһыан олохтонно.

Республика үрдүнэн история уонна культура паамятынньыктарын эридьиэстэрин үлэтин түмүгүнэн 572 паамятынньык баара чуолкайданна. Ол иһигэр 22 паамятынньык Чурапчы улууһугар суруллан сылдьар. Улуу Кыайыы 60 сылынан өйдөбүнньүк бэлиэлэр сөргүтүллэн, тупсарыллан, саҥалыы оҥоһуллан кэллилэр. Ол курдук, Улуу Кыайыы паамятынньыга сөргүтүллүүнэ, ситэрилиннэ уонна Сквер саҥалыы оҥоһулунна (автор Г.Г.Турантаев). Кыһыалга Улуу Кулаҥса дойдутугар үлэлии турар К.К.Колесов салайааччылаах "Олоҥхо дойдута" тупсан, кэҥээн иһэрэ үөрдэр. Бу дьиэ көргөнүнэн сурэхбырдыыран үтүмэн үгүс сыраларын биэрэн үлэлээммит үлэ түмүгэ. Дьэ, көстөн, дьон-сэргэ махтала бүтүн улахан. Чурапчы салаанньата саҥа тутууларынан сылтан-сыл тупсан иһэрэ хараххa быраҕыллар. Улуу тренер Д.П.Коркин аатынан Албан аат музейа, Кэһэрүлүүү мемориала (автор В.Н.Дьячковскай), дьон сатыы сылдьар тимир муосталара (Г.Г.Датланча), ытык киһибит Д.П.Лазарева аналлаах паамятынньык – бу барыта киһи ис кэрэ эйгэтин духуобунай баайын түмүллүүтүн көстүүтэ буоларын киһи киэн тутта бэлиэтиир.

Улууска ветераннарбыт туруорсууларынан саҥа таас музей дьиэтин саҥата тутта. Бу дьиэни тутууну "Северный дом" АК саҕалаата, матырыйаала таһылынна. Өр сыллаах туруорсуу кэлиититтэн республикаҕа улахан тутуулар былааннаналларынан, ол иһигэр тимир суол кэлиринэн, кини эгэргэ баар-суох баттаамалаах биир таас тутуунан Чурапчыга тутуллуохтаах Культура уонна Духуобунас киинэ буолар. Манна өйүүлээҕ СР Президенэ кини баттаата, "Алроса" АК тутара биэрэргэтилиннэ. Оччо улуус культуратын үлэһиттэрэ күүстэринэн күүс эбиллэн, өйдөрө-санаалара саҥалыы сайдан, улууспут чинирия сайдарын туһугар үлэлии-хамсыы сылдьаллар.

Аасыпыт сылга республика культурнай, духуобунай олоҕун ураты бэлиэ түгэнинэн Саха героическай эпоһын – олоҥхону ЮНЕСКО (норуоттар икки ардыларааҕы тэрилтэ) киһи аймах материальнайа суох культурнай нэһилиэстибэтин бүтүн аан дойдутааҕы кэрискиэтинэн киллэрбитэ буолар. Элэс сүппүтүн хааччыйар, кинини эрчичи үөрэтэр уонна тарҕатар эдэр көлүөнэни олоҥхо сүппэт сыаннастарыгар сыһыарар сыалтан СР Президенэ В.А.Штыров 2006-2015 сыллары Олоҥхо 10 сыллынан биллэрдэ. 10 сыллаах государственнай олоҥхо программата үлэлээн эрэр. Программа чэрчитинэн улууска культура эйгэтигэр 4 хайысхалаах үлэ барыахтааҕа сорук быһыытынан турар. Бастакынан, олоҥхо дойдутугар Кыһыалга киниэнэ культурнай-этнографическай Аан Айыыта диэн айылҕа паарката тэрийии буолар. Иккиһинэн, олоҥхону үөрэтиигэ, үйэтитиигэ, тарҕатыыга киэн маассаны тардан үлэни тэрийии. Үсүһүнэн, туристическай маршруту оҥоруу. Төрдүһүнэн, талааннары сайыннарыы, 2007 сылтан саҕалаан олохтоох олорон аасыпыт олоҥхоһуттарбыт айымньыларын бэчээттэтии.

Сылларынан араардахха маннык: 2007 с. С.С.Яковлев – Эрилик Эристиин "Айыы Дьоһүөл" олоҥхото (Чакыр), А.Н.Кривошапкин 150 сааһын туоларынан – "Хара Дьоруо аттаах Хара Ньургун бухатыыр" (Хатылы, баһылык Н.Н.Новгородов). Хатылыга бу түгэнинэн сибээстээн олоҥхо балаҕана тутуллара былааннанар. 2008 сыллаахха И.И.Терютин 150 сааһын туолар. Кини "Иэйиэхсит сиэнэ Элии сиэр аттаах сирдээх халлаан сиэнэ буолбут Сүҥкэн Эрилик" олоҥхото (Мугудай, баһылык К.И.Пермяков) бэчээттэнэрэ күүтүллэр. 2009 сылга И.Г.Тимофеев 140 сааһынан "Иэйиэхсит сиэнэ эриэн таба аттаах Эрэбил Бэргэн" олоҥхото бэчээттэниэхтээх. Бу үбүлүөйүнэн сибээстээн Хайахсыт нэһилиэгэ (баһылык И.И.Филиппов) олоҥхо дьиэтин, музейын олоххо киллэрэр былааннаах киэҥ үлэни ыыта сылдьарын бэлиэтиэххэ наада. 2010 сылга Хадаар олоҥхоһута И.Я.Говоров "Өрүҥэ Боотур" олоҥхото уонна онтон салгыы И.Д.Оконешников – Мундууска уола (Мэлдьэхси, Хоптоҕо) 140 сааһынан "Тамалаайы Бэргэн" олоҥхото, П.Н.Терютина 130 сааһынан (Мугудай) "Сэттэ күннүк сиртэн сибиэркэтэ охсуллар эрдиэ арангас аттаах Нөрүөн Мүлгү" олоҥхото, Н.М.Дьяконов 120 сааһынан (Сылан) "Айдаарыкы тураҕас аттаах айдааннаах үйэҕэ төрөөбүт АлаХотоҕой", М.И.Белых 130 сааһын (Хатылы) туоларынан "Тоҕус үөстээх тураҕас аттаах Дьулуруйар Ньургун Боотур" олоҥхолоро бэчээттэниэхтэрэ. Дьэ, ити курдук олоҥхо улуус баай нэһилиэстибэтэ бэчээттэнэрэ былааннанар. Туһааннаах нэһилиэктэр сокуонунан бигэргэтиллибит үбүлээммит государственнай программаҕа киирсэн, дьон-сэргэ билиитигэр, эдэр көлүөнэ ылчаака тирээрдээр соруктут тэрээһиннигэр, туһааннаах аймахбилэ дьонун кытыннаран нэһилиэк баһылыктара бу үлэҕэ суолта биэрэн кэҥэтэн, дириҥэтэн үлэлиэхтэрэ диэн эрэнэбит.

Иккис улахан соруктутунан норуот айымньытын уонна маассабай культураны сайыннарыыга усулуобуйаны тэрийии буолар. Искусство уонна маассабай культура, норуот айымньытын тэҥҥэ сайдыыта 2004 сыл тохсунньу ыйга республика норуоттарын духуобунай культуратын деятеллэрин VII-с съеһинэн бигэргэммит, духуобунай сайдыыга усулуобуйаны тэрийэргэ анаан республикатааҕы тус сыаллаах программа чэрчитинэн Улуус Мунньаҕынан бигэргэтиллибит "Сайдыы", "Эйиэхэ ананар, мин улууһум" диэн 5 сүрүн хайысхалаах былааны олоххо киллэрэ библиотечнай ситим, культурнай-сынньанар тэрилтэлэр, оҕо музыкальнай оскуолалара, музейнай дьыала киинэ, звук үлэлииллэр. Культура тэрилтэлэрин оҥорор үлэлэрэ сылын айыы улаатар, хаачыстыбата тупсар.

Бу ситим саамай улахан көрдөрүүлэрэ оссо үрдүөҕүн фондаҕа көрүүлэр үп ирдэниллэр куормаҕа эппиэттэбэтэ, сыллата бэчээт сыаната ыарыы турара үп көрүллүүтүгэр учуоттаммата атахтыыр. Улуус библиотечнай ситимэ икки сыл устата бырайыактарга, республикатааҕы конкурстарга ситиһиилээхтик кыттан кэллэ. Ол курдук, 2005 сылга национальнай библиотека тэрийэн ыыппыт "Библиотека – центр информации для населения" диэн республикатааҕы конкурска улуустааҕы киин библиотека 5 филиала уонна оҕо библиотекатын үлэлэрэ барбыттарыгар Алаҕар (сэб. А.Д.Попова), Төлөй (сэб. Е.С.Ксенофонтова) нэһилиэгин библиотекаларын үлэлэрэ бастааннар, компьютерынан наҕараадаланнылар. Улуу Кыайыы 60 сылыгар аналлаах республикатааҕы конкурска Болтоҥо филиала (сэб. Т.П.Ефремова) үһүс миэстэҕэ тахсан, 8 тыһ. солк. наҕараадаланна уонна кини оҥорбут бырайыага целевой программанан 50 тыһ.солк. гранны ылары ситиста. Киин библиотечнай ситим 2006 сылга Культура министерствотын куурэхтэһиитигэр кыттан 154 тыһ.солк. суумалаах оборудованиенан хааччылынна. Дьэ, ити курдук аныгылыы өйүнэн-санаанан киирээммит библиотечнай система нэһилиэнньэ кинигэҕэ хааччыллыытын эйгэтин кэҥэтэн, байытан, таһымын күнүэтэ үрдэтэргэ кыһаллан таһаарыылаахтык үлэлии олорор.

Улууска икки музыкальнай-художественнай оскуола оҕо дьоҕурун, талаанын сайыннарыыга былааннаахтык үлэлииллэр. Аксинья Посельская аатын сүтэр Диринтээҕи оҕо музыкальнай-художественнай оскуолата (сал. Ф.И.Попова) үлэлээбитэ быйыл 30 сылын туолла. Бу сыллар усталарыгар барыта 311 үөрэнээччи дьоҕурун-талаанын сайыннаран, иитиллэн таҕыста. 41 оҕо үөрэҕин талан ылбыт идэтинэн салҕаан үөрэнэн, үлэлиит буолла. Ол курдук, үөрэммит кыһалаарыгар үлэһит буолан кэлэн А.И.Баишева, В.Р.Новгородова хореография кылааһыгар преподавателлэринэн, Л.Ф. Иванова теория, уопсай фортепиано кылааһын үөрэтэр, СР культуратын туйгуна П.И.Тарабукин баян кылааһыгар таһаарыылаахтык үлэлии сылдьар. Бу оскуоланы РФ үөрэҕириитин туйгуна, Сылантааҕы "Алиса" оҕо образцовай коллективын салайааччыта Л.Ю.Макарова, СР культура министерствотыгар искусство отделын сүрүннүүр специалиһа Н.Сарыцаев бүтэрбиттэрэ.

Улууска нэһилиэнньэ бөлөхтөтүн тардар, ытыктабылын ылар 6 народнай коллектив баалларынан киэн туттабыт. Ол курдук, РФ народнай артыыһа П.М.Решетников аатынан (сал. И.И.Бушков), Чыаппара нэһилиэгин эр дьонун хора (сал.Е.М.Лыткина) норуоттан тахсыбыт ураты талааннаах, үлэлээх-хамнастаах, суоллаах-иистээх, баай духуобунай эйгэлээх коллективтарынан буолаллар. 2006 сылга Чурапчытааҕы история уонна этнография музейын төрүттээбит биллиилээх фольклорист, этнограф, краевед А.А.Саввин төрөөбүтэ 110 сыла улууска киэҥник бэлиэтэннэ. Кини "Пища якутов до развития земледелия" диэн монографията гуманитарнай институт таһымынан бэчээттэнэн тахсыыта, Соһэн Боло 100 сааһынан Одьулууҥҥа музей тэриллибитэ, улууспут 75 сыллаах үбүлүөйүн тэрээһиннэрэ, Кыайыы 60 сыла, краевед М.Ф.Доҕордууран 100 сааһын республикаҕа киэҥник бэлиэтэнии, Боотурууской улууһун төрүччүтүгэр, Саха Прометейыгар, Улуу Кудаҥсаҕа өйдөбүнньүк бэлиэ туруорулууга уода. улууска историческай, культурнай, духуобунай, краеведческай өйү-санааны иитии саҥа таһымҥа тахсыбытын кэрэһэлиир. 2005 сылтан нэһилиэнньэ сынньанар усулуобуйатын тэрийиигэ, сынньалаҥ киинин ис-тас көстүүлэрэ тупсаҕай буолуутугар үлэ күүскэ барар. Ол түмүгэр Мугудай (дир. В.М.Лаврентьев), Одьулуун (В.Л.Аржакова), Кытаанах (Г.А.Монгуш), Чакыр (В.И.Оконешникова) нэһилиэктэрин, Чурапчытааҕы "Айыллаан" Сынньалаҥ киинэрэ ис-тас көстүүлэрэ, көрүҥнэрэ тубуста. Культурнай-духуобунай сайдыыга саҥалыы өйү-санааны киллэриигэ улуустааҕы информационнай-методическай киин оруола улахан. Киин хас биирдии нэһилиэктэргэ баар сынньалаҥ киинэрэ тусла программанан үлэлииллэрин ситистилэр. 2004 сылтан бырайыактарынан үлэ былааннаахтык ыытыллар буолан, республикаттан 2006 с. Президент грааныттан, программа бырайыактарыттан 1 мөл 800 тыһ.солк. үбү ыллыбыт. Бу республикаҕа үчүгэй көрдөрүү.

Культура тэрилтэлэригэр саҥа үйэҕэ саҥа тыынынан, нэһилиэнньэ духуобунай көрдөбүлүн учуоттаан, бэйэ олохтоох сиэрин-туомунан салайтаран үлэ саҥа формалара киирэхтэхтэр диэн санаалаахпыт. Управление оңу, бастатан туран, үлэһиттэр бэйэлэрин олоҕу көрүүлэрэ уларыйдаҕына олоххо, дьоҥҥо сыһыаннарыгар духуобунаһынан салайтардаҕына уларыйарын билэбит. Дьэ, ол иһин үөрэттэрэргэ, өйдөрүн-санааларын сайыннарарга үлэлиэһэбит. Билиҥҥи тыа сиригэр дьон ис эйгэтин сайыннарар усулуобуйатын тэрийии – культура тэрилтэлэрин үлэлэрин сүрүн хайысхата. Материальнай баай киһи хаһаанар хапытаала буолбатах, духуобунай баай баар киһи үйэтин тухары хаһаанар кылаата. Мин таайым И.Е.Саввин аҕыйах сыллааҕыта улуус биир улахан түмсүүтүгэр Дьуон Дьаҥылы тылбааһыгар Пушкин "Евгений Онегинын" өйтөн аахпытын истибитим. Кини көлүөнэтэ биһигини үөрэппит, олох үчүгэйигэр, кэрэтигэр үһүйбүт ытык көлүөнэ буолар. Кинилэр биһигини аҕарга, суруйарга, сиэри-туому тутуһарга, иллээх-эйэлээх буоларга үөрэппиттэрэ. Биһиги, сахалар, ыһыахпыт – духуобунай сайдыыбыт тутула. Былыр-былыргыттан Үрдүкү Айыылартан көрдөһөр өбүгэбит үгүө үгэһэ, айылҕаҕа сүгүрүйэр сиэрбит-туоммут ис турукпутун көрдөрөр, сомоҕолоһор төрүппүт буолар. Духуобунас – государство культураҕа политиката. Ыстатыйабын улууспут киэн туттар боҕуоттаах киһитэ А. Е. Филиппов хоһоонунан түмүктүөхпүн баҕарабын.

Киһи сайдар аасыпыты ытыктаан,
Кэлэр кэми ыратынан оҕуурдаан,
Кисталэҥ таабырыннарын таайан
Үүнэр үйэлэргэ суолу арыйан.

В. Д. ПИНИГИНА,
культура управлениетын духуобунай сайдыы боппуруостарыгар отдел сэбиэдиссэйэ, Россия Журналистарын союоһун чилиэнэ, ССРС, СР культуратын туйгуна.

ӨЙҮҮРГҮТҮТҮГЭР ЫҤЫРАБЫТ

Советскай Союз, Россия уонна Саха сирин үтүөлээх тренерэ, Октябрьскай революция, "Бочуот Знага" орденнар кавалердара, республика үтүөлээх учуутала Дмитрий Петрович Коркин аатынан Чурапчытааҕы спортивнай интернат - оскуолабыт 50 сылын көрсө, бу оскуоланы 1977 сыллаахха бүтэрбит үөрэнээччилэр, араас кэмнэргэ үөрэммит выпускниктар өйүүргүтүгэр ЫҤЫРЫЫ таһаарабыт.

Элбэх сылларга биһигини оҕолоруун курдук бүөбэйдээн, көрөн – истэн үөрэхтээх дьон оҥорбут учууталларбытыгар, иитээччилэрбитигэр, тренердэрбитигэр, маннык астаах повардарбытыгар махталбыт муҥура суох. Ол иһин кинилэр сынньалаҥ бириэмэлэрин биһиргэ түмсэн, көрсөн, үөрэн – көтөн, кэпсэтэн – ипсэтэн атаардыахпыт диэн, бэйэбит үөрэммит – дьарыктаммыт, сүүрбүт – көппүт төмтөрбүтүгэр сахалыы балаҕан тутуллара оруолаах буолуо диэн санааҕа кэллибит.

Билиҥҥи туругунан биһиги балаҕаммыт тутуулларыгар барыта бэлэм. Ол эрээри, биллэрин курдук, маннык үлэ тустаах көмө эрэйиллэр. Онон бары түмсэн, биир сомоҕо буолан, түөх кыалларынан көмөлөһөргүтүгэр, өйүүргүтүгэр ыҥырабыт уонна биһиги ыҥырыыбытын элбэх сылларга Саха сирин оройуоннарыттан Чурапчыга кэлэн үөрэммит – үлэлээбит дьон өйүөхтэрэ диэн эрэнэбит улахан.

Бу күүтүүлээх балаҕаммыт тутуллан үлэҕэ киирэрэ элбэх сылларга иитиллибит – үөрэммит Чурапчытааҕы тустууга интернат – оскуолабыт 50 сылын көрсө, кини өссө күүскэ сайдарыгар улахан өйөбүл, суолталаах буолуо этэ диэн саныыбыт.

Билсэр телефон (251) 43-054 с. Чурапча - 1, ул. Спортивная 27, Павлов И.М. Счет 42306810076261104839/75 Сбербанк России НМ 1389534 Филиал 5048 Чурапчинское отделение с. Чурапча, Павлов Иван Михайлович.

Спортивнай интернат - оскуола 1977 сыллааҕы выпускниктара.

Хаартыскаҕа: спортивнай интернат - оскуоланы 1977 сыллаахха үөрэнэн бүтэрбит, биһиги норуот хаһаайыстыбатын араас салааларыгар ситиһиилээхтик үлэлии сылдьар выпускниктар учууталларын, Саха Республикатын үтүөлээх учууталлара И.М.Павловы, Л.М.Винокуровы, Е.С.Лукинаны, И.Р.Михайлованы, А.А. Платонованы уо.д.а. кытта.

ӨҺӨРДӨЛИИБИТ!

*Убаастабыллаах убайбытын, атыытанар ыал аҕа баһылыгын, "РФ норуотун үөрэхтээһинин туйгунун" **Владислав Николаевич КРИВОШАПКИНЫ** эт-тоон, ый-санаа, чэбдигирдии уонна сайдыы физкультура ситиитинэн арыллыытыгар утуйвэннээх кылаатын иһин "Учууталлар учууталлара" бэлиэнэн наҕараадаламмытынан, ордук эдьиийин педагогическай үлэ ветерана Мария Семеновна Белых ситиитинэн куруук үтүө бэлиэни утумнаан сукуйкунан долгуйан, үөрэн туран эҕэрдэлиибит!*

Баҕарабыт энчирэбэт кытаанах доруобуйаны, үлэҕэр өссө үрдүк ситиһиилэри, уһун дьоллоох олоҕу.

Дьиэ-кэргэнник, аймахтарыҥ үөрүүлэрин үллэстэ бары Бельстар, Ивановтар, Скобелевтар.

x x x

*Күндү кэргэммин, аҕабын Төлөй нэһилиэгин олохтооҕун **Владимир Миронович ЗАХАРОВЫ** үлэ анардаах үбүлүөйгүнэн ис сүрэхтэн эҕэрдэлиибит!*

Баҕарабыт күндү киһибитигэр чэгиэн доруобуйаны, үөрүү-көтүү эгэлгэтин! Чугас дьоннор кыһамньылаах сыһыаннарынан өйөбүл, күүс-көмө буолаарар махталлыыбыт.

Эҕэрдэни кытта кэргэнниҥ, уолуҥ.

МАХТАНАБЫТ

Бу дьыл ыам ыйын 9 күнүгэр уу күүскэ кэлиитигэр биһиги ыал 4 сүөһүбүт Набережнай уулусса аттынан муус сааадыан ууга түспүттэрин быыһаабыттара Семен, Николай Дьячковскайдар, студент Владимир Доромаев, Гаврил Зверстов уонна бааһарынай этэрээт баайыстара 3 ыанар ынахтарын быыһаатылар. Кинилэргэ барҕа махталбытын биллэрэн туран үлэлэригэр, үөрэхтэригэр ситиһиини, чэгиэн доруобуйаны, дьолу-соргуну баҕарабыт.

Егоровтар дьиэ-кэргэттэрэ.

БИЛЛЭРИИЛЭР

Чэпчэки сыанаҕа көһөрөн ылар ыларга 6,5х6,8 м эргэ дьиэ, 2 боксалаах гараж, маҕаһыын буолуон сөп, атыылаһаллар.

Телефон: 41-066 (үлэ чааһын кэнниттэн).

x x x

Гимназия, "Юбилейнай" маҕаһыын территориятыгар киин отопленнелаах 1-2 хостоох квартираны куортамнаһабын. Эргэ дьиэлээх уһаайбаны атыылаһабын.

Тиксэрээччи телефона: 42-364.

x x x

Дуранов Дмитрий Васильевич аатыгар бэриллибит водительскай дастабыырыаннҕа сүттэ.

Ким булбут 42-069, 41-470 телефоннарга биллэрэригитигэр көрдөһөбүн.

x x x

Дьокуускайга 1 хостоох квартираны (ч/б) куортамнныыбын. 2003 с. оҥоһуллубут "Минскэй" мотоциклы атыылыыбын эбэтэр эһиги вариаҥнаргыт.

Сотовай 89142940124.

ПРОДАЮ

Продаю автомобиль ВАЗ-2107, 2004 г. выпуска, в отличном состоянии. Все навороты.

Телефон: 25-502.

x x x

Продается УАЗ-31519 (Хантер) 2004 г. выпуска.

Телефон: 42-469 (в рабочее время).

ПРИГЛАШАЕМ НА РАБОТУ

Требуется сварщик с опытом.

Телефон: 42-465 (в рабочее время).

БКЭ (ЕГЭ) ХААМЫЫТА ТОХТООБОТ

Төһө да улууска һыһыллаах-былык салайта бэлиһиллаанна таа биллэрииннэн турар, нэһилиэктэргэ биир кэлим экзамен болдьоммут күнүгэр ыытылынна. Улууска уопсайа 19 экзамен тутар пуун баарыттан, 18 пуун суол алдьаммыт нэһилиэктэригэр баар.

Ыам ыйын 29 күнүгэр ааҥ бастакы үс чааһтаах экзамени үүтэ ыыталлар буолла. Уопсайа улуус үрдүнэн 523 оҕо бүтэрбиттэн 513 оҕо биир кэлим экзаменна туттарар түһүүнэн сайаапа туһарыннар. Оһоо 20 оҕо традиционнай экзаменна таллан киирбиттэр. Онту тиһилиин оскуоланы эрдэ бүтэрбит 300-тан тахса ыччат биир кэлим экзаменнэ кыттыыны ылла.

Ыам ыйын 28 күнүгэр (субуоттаҕа) улуустарга үөрэх управлениетын үлэһиттэрэ киһи ситиһиллэн аттынан пакеттары тутуутуннан нэһилиэктэргэ туруммуттар. Мырыла уонна Мыаҕыйаны нэһилиэгэр атынан, мотордоох экзамены ыыта тан кэллилэр. Чаҕыр, Арылаах, Кыһыыах, Бахсы, Сылаҕ нэһилиэктэригэр эмиэ бу курдук уустук сырыылаах үлэ барда. Үөрэх управлениетын үлэһиттэрэ эрдэрү сырыыга сүүх кэмигэр төттөрү-таары тиэтэйэн, эрийдээх биир кэлим экзамен тэнигэ барда диэн үөрэ [illegible] маннык бэлэлиһииннэригэр түбэспит түстээх үөрэнээччилэргэ, төрөппүттэргэ үөрэх управлениетын этэттэн улахан өйөбүл буолла.

Биир кэлим экзамен бэс ыйын 22 күнүгэр дьыл ыытыллар. Сууа көммүт да тутаһыгар үлэһиттэр эмиэ маннык сылдьар былааннаахтар. Куораттан кэлэ сылдьар инспектор А.Д. Ефимова экзамен ыытыллар усулуобуйатын ситиһиитин тэрийбит диэн сыаналаата. Биир кэлим экзамен болдьоммут сиригэр кэйүтэһэна, бэрэхник кэһиитэ суох ааста.

Айталина АДАМОВА.

Кэриэстэбил

ӨЙБҮТҮГЭР, СҮРЭХПИТИГЭР МЭЛДЬИ ТЫЫННААХ

Аҕабыт, эһэбит Павел Иванович Степанов 93 саһыгар баарыгаан ыам ыйын 30 күнүгэр күн сириттэн барбыта.

Павел Иванович Мэҥэ-Хаҥалас улууһугар дэлбэрбит Уһаайбалаах алааска 5 бэраатынан Степановтар олохсуйбут төрүт сирдэригэр кэлэн ылла 1913 сыллаахха төрөөбүтэ. 1933 с. Дьокуускайдааҕы геофизический обсерваторияҕа үөрэнэн сахалартан бастакыннан гидрометеоролог идэлэммитэ. 1936 с. Чурапчыта метеостанцияҕа уонна аэропорт начальниктаан аваанын үлэтин тэрийбитэ. Чурапчы саппанытыгар Төйөн тумуска метеорологическай станция оҥорон, аһаҕас площадкаҕа араас приборлары туруорбут күнү-дьылы билгэлиир сырыллаах үлэтин саҕалаабыта. Үлэлиир кэмигэр самолет аэродромугар кэлэн барар түстээх тэннүүтэ, араас муҥнута, алдьаабыта табаарыстыбата.

1937 с. Хотугу муора уолаттарын профсоюзтарын 1 съезд делегатынан талан ыыттылара. "Социалистическай үлэ ударнига" бочуоттаах аатын ылбыттара. Правительство приемугар Кремльгэ сылдьар чинкэ тиксибитэ.

Аҕа дойду Улуу сэриитигэр Саха сиринэн тахсыбыт суох кэлэр Аляска-Сибирь трасса аһыллыбыта. Оччотооҕу Чурапчы кэлэр айырга. Күн-дьыл туругун суукка 12 төгүл бэрилэрэ. Ааҕсатынан, ыарахан кэмнэрэ күн-дьыл үлэһитин суһал биллэрэн самолеттар сылала суох көтөллөрүн хааччыйбыта. Үлэтэ үрдүктүк сыаналанан анта аваация өйөбүллээх кииһигитигэр киллэриллибитэ, ыгылаарынан наҕараадаламмыта.

1962—1968 сс. дойдутугар Майаҕа метеостанцияны оҥоттурон начальнигынан үлэлээбитэ. Эрдэттэн кэтээн көрбүтүн хаһыйысы тыбалыай үлэлэргэ таба туһаналларыгар агроклиматическай справочник оҥоттурон таһаартарбыта. Бу үлэтин иһин географическай обществоттан махтал суругунан бэлиэтэммитэ, "Тыа хаһаайыстыбатын туйгуна" значогынан наҕараадаламмыта. 1968 с. ВДНХ быыстапкатыгар кыттар чиэскэ тиксибитэ. Общественнай да үлэттэн туора турбатаҕа. "Ленинскэй знамя" хаһыат общественнай корреспондена, уус-уран самодеятельность активнай кыттыылааҕа этэ. "За доблестный труд в ВОВ 1941-45 гг.", "За трудовое отличие", "За победу над Японией" мэтээллэринэн наҕараадаламмыта уонна Забайкальскай байыаннай уокуруктан махтал суругун тутпута. Сэрии кэмигэр сыралаах үлэтин иһин аваация төрүттэммитэ 75 сылыгар чиэстэммитэ.

Чурапчы биир кэрэ миэстэтигэр — Төйөн тумуска олоҕун доҕорунуун Степанова-Гуляева Мария Михайловналыын 62 сыл дьоһун олоҕу олорбуттара. Аҕабыт бухтуруу сөбүлүүрэ. Чурапчы куөлүн эмис соботуттан элбэх халы күндүлүүбитин билигин даҕаны өйдүүр буолуохтаахтар. Чурапчы күөлүн олоҕуттуута туруулаһан туран үлэлээбитэ. 1957 с. комиссия тэрийэн баһылтан Чурапчы күөлүгэр аан бастаан уулу киллэрбит дьоннортон биирдэстэрэ буолар. "ССРС гидрометслууспатын туйгуна" значогынан наҕараадаламмыта.

Сэрии, сүт-кураан сыллары, бэйэтин уонна ийэм биирдэ төрөөбүттэрин 7 киһини иитибитэ. Аймахтарыгар олус үчүгэй сыһыаннааҕа, кини көмөтүнэн ийэм быраатара, балтылара, сиэн бырааттара, балтылара киин куораттарга үрдүк үөрэхтэ үөрэммиттэрэ. Кини баһылыктаан кэмэ, судургу этэ, кимиэхэрэн куһаҕан тылы саҥарар диэни олоҕун тухары билбэтэҕэ. Олус үчүгэй кууллостаах этэ. Миигин, сиэн балтыларбын, бырааттарбын батыһыннара сылдьан үлэлэтэрэ, аймахтары кытары алтыһара, айылҕа араас кистэлэҥин кэтээн көрөрө үөрэтэрэ. Быраһыыланыы олус сөбүлүүрэ, арыгыта суох үөрүү-көтүү, ыллаан, пластинкаан атаарара.

Миигин олус истиҥ таптаа, убаастаабыт айлгатыгар ииттибиттэрэ. Үөрэхтээх, үлэттэн толлубат, кыһамньылаах буолларбар такайбыттара. Кэргэммин Николай Егоровичы уолун курдук көрөн-истэн илдьэ сылдьыбыта. Төрөппүттэрим баар буоланнар 3 уолбун бүөбэйдээн, кэргэммиэн ороһуонгта быраас сылдьалларыннаах үлэтигэр түүннэри-күнүһүн кыһаллары билбэккэ үлэлээн кэлбиппит. Билигин үлэбитигэр ситиһиибитигэр, уолаттарым үөрэхтээх, үлэһит дьон буолалларыгар иһэлээх аҕам улахан кэмнэ оҥорбуттара. Төрөппүттэрим сырдык дууһалара, кинилэр олорбут олохторо биһиги сүрэхпититтэр куруук баар буолуоҕа.

Кыыһа Татьяна Павловна, күтүөтэ Николай Егорович сиэннэрэ.

Аҕа дойду сэриитин кыттыылааҕа, үлэ ветерана
МИРОНОВ Николай Николаевич
олохтон туораабытынан бэйэбит үлэһиппитигэр Варвара Николаевна Кононоваҕа кутурҕаммытын тиэрдэбит.

"Сахателеком" ААО Илин эҥэрдээҕи филиалын коллектива.

Үлэ, тыыл ветерана, сэрии оҕдообото
ПОПОВА Александра Семеновна
күн сириттэн барбытынан уолугар Валерий Иннокентьевичка, кийиитигэр Анастасия Федоровнаҕа, сиэннэригэр, биирдэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Ыкса ыаллара М. И. Яковлева, Федосеевтар, Лаврентьевтар, Оконешниковтар, Нестеревтэр.

Кутурҕанны тиэрдэллэр:

— Хотуна Александра Семеновна ыалдьан өлбүтүнэн биирдэ үлэлиир коллегабытыгар Надежда Дмитриевна Поповаҕа Сыланнааҕы участковай балыыһа коллектива.

Үлэ, тыыл ветерана, сэрии оҕдообото
ТОЛСТОУХОВА Варвара Степановна
ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн биирдэ үлэлээбит коллегаларбытыгар Михаил Михайлович Оконешниковка, кыыһыгар Марианна Федоровнаҕа, сиэнигэр Надяҕа, биирдэ төрөөбүттэригэр кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Финансовай-казначейскай управление.

Кутурҕанны тиэрдэллэр:

— Эдьиийбит Варвара Степановна күн сириттэн барбытынан кыыһыгар Марианна Федоровна Толстоуховаҕа, сиэнигэр Надяҕа, биирдэ төрөөбүттэригэр Чурапчыттан С. И. Дьячковскай, кини дьиэ-кэргэнэ.

Сылаҥ нэһилиэгин олохтооҕо
МАКАРОВА Екатерина Васильевна
уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кэргэнигэр Семен Николаевичка, уолугар кутурҕаммытын тиэрдэбит.

"Тайбаан" түөлбэ олохтоохторо.

Кутурҕанны тиэрдэллэр:

— Саҥаһа Екатерина Васильевна күн сириттэн барбытынан кини Библиотека отделын сэбиэдиссэйигэр Наталья Гаврильевна Захароваҕа улуустааҕы киин библиотека коллектива.

Күндү тапталлаах оҕобут, бырааппыт, убайбыт Хоптоҕо нэһилиэгин олохтооҕо
ИВАНОВ Александр Афанасьевич
эдэр сааһыгар хомолтолоохтук олохтон туораабытынан дириҥник курутуйан туран билэр дьонугар, табаарыстарыгар иһитиннэрэбит.

Ийэтэ, аҕата, эдьиийдэрэ, бырааттара, күтүөтэ.

Кутурҕанны тиэрдэллэр:

— Хоптоҕо нэһилиэгин олохтооҕо Иванов Александр Афанасьевич соһумардык олохтон туораабытынан аҕатыгар Афанасий Афанасьевич Ивановка, ийэтигэр Анна Николаевна Ивановаҕа, биирдэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар Хоптоҕо нэһилиэгин дьаһалтата, кырдьаҕастар сэбиэттэрэ.

— Уоллара Александр Афанасьевич күн сириттэн барбытынан төрөппүттэригэр Афанасий Афанасьевич, Анна Николаевна Ивановтарга, биирдэ төрөөбүттэригэр, биирдэ үлэлиир коллегаларбытыгар Фекла Ивановнаҕа, Степанида Ивановнаҕа Дириҥнээҕи оҕо музыкальнай оскуолатын коллектива.

Аргыллаах нэһилиэгин олохтооҕо, педагогическай үлэ ветерана
БАРАШКОВА Анастасия Герасимовна
ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан оҕолоругар, кийиитэригэр, сиэннэригэр, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Төлөйтөн биирдэ үлэлээбит коллегата Ирина Захарова, Арылаахтан Мария Демьянова дьиэ-кэргэттэрэ.

Аҕата тыыл, үлэ ветерана
ТИМОФЕЕВ Михаил Никифорович
олохтон туораабытынан бэйэбит үлэһиппитигэр Егор Михайлович Тимофеевка кутурҕаммытын тиэрдэбит.

"Сахателеком" ААО Илин эҥэрдээҕи филиалын коллектива.

Кутурҕанны тиэрдэллэр:

— Убайбыт, аймахпыт Михаил Никифорович өлбүтүнэн кыргыттарыгар, уолаттарыгар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр Килээнэхтэн, Чурапчыттан Захаровтар, Константиновтар, Дьокуускайтан Захаровтар, Охлоповтар.

— Михаил Никифорович ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн күтүөппүтүгэр Аркадий Михайлович Тимофеевка, кини дьиэ-кэргэнигэр, биирдэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар Корякиннар, Посельскайдар.

Убайа, Тэҥүлү олохтооҕо
СОТНИКОВ Виктор Николаевич
эмискэ ыалдьан өлбүтүнэн суһал көмө отделениетын фельдшеригэр Мария Николаевна Готовцеваҕа кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Улуустааҕы киин балыыһа администрацията, профкома, суһал көмө отделениетын коллектива.

Мугудай нэһилиэгин олохтооҕо тыыл, үлэ ветерана
ПЕСТЕРЕВА Александра Дмитриевна
олохтон туораабытынан кэргэнигэр, оҕолоругар, кинилэр дьиэ-кэргэттэригэр кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Чурапчыттан Ноговицыннар.

КӨННӨРҮҮ

"Саҥа олох" 2007 с. ыам ыйын 22 күнүнээҕи 63 нүөмэригэр бастакы балаһаҕа "Ойуур баһаардарыттан сэрэниэххэ" диэн ыстатыйаҕа иккис колонка иккис абзаһыгар "техника оттото толонор" диэн кэнниттэн "Үлэбит илиигэ үлэлээбит үлэ тэрилэ үлэһиттэригэр ыйдааҕы орто хамнастарын быһыттан,аттан үлэтэ суохтара ЕТС сэттис разрядынан төлөнөр (8 чааска 382 солк.)" диэн ааҕыллыахтаах.

Редактор - директор: А.А. ЗАХАРОВ.
Редактор - директоры солбуйааччы, политика, быраап, культура, спорт отдела — О.В. ЖИРКОВА.
Эппиэттиир секретарь, сурук отдела — А.М. СЛЕПЦОВ.
Тыа хаһаайыстыбатын отдела — Г.И. ПОЛУСКИНА.
Үөрэх, доруобуйа харыстабылын, ыччат отдела — А.М. АДАМОВА.
Корректор — В.Н. ПЕТРОВА.
Верстальщик — И.И. ЛАЗАРЕВ.
Бэчээттээччи — Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, Чурапчы улууһун "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһук государственнай учреждение. Массовай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһууну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ СР региональнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — ПИ №19-0423.

ААДЫРЫСПЫТ: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а".
Телефоннарбыт: редактор — 41-332, отделлар — 41-265.
E-mail: Osanaoloh@churap.sakha.ru

САҤА ОЛОХ

Автор суругар этиилэр сонно редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр буолбатах. Суруксаа ыйыллар чаастар кырдьыктаахтарыгар эппиэтинэһи автор тус бэйэтэ сүгэр.

"Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһук ГУ. Офсетнай бэчээт. Сакааһын № 68-69 Тираж 2413. 30.05.2007 с. бэчээккэ бэриллиннэ.
Хаһыат нэдиэлэҕэ үстэ: вторуоннукка, чэппиэргэ уонна субуотаҕа тахсар.